

დანაშაული და სასჯელი ქვიარ წინააღმდეგობაში

ლიკა ჯალაღანია

აბსტრაქტი

ბოლო წლებში სულ უფრო თვალნათელი ხდება ნეოლიბერალური ქვიარ პოლიტიკის სახელმწიფოს სადამსჯელო და საპოლიციო აქტივობებში ჩართულობა და კარცერული სისტემის გაძლიერების არაპირდაპირი ხელშეწყობის ტენდენცია, რის შედეგადაც, საქართველოშიც, ჩვენ უკვე შეგვიძლია დავაკვირდეთ პოლიციის, როგორც დანაშაულის აღკვეთის უალტერნატივო სუბიექტად ფორმირების პროცესს, რომელიც მართლმსაჯულების სისტემასა და სასჯელს ზიანისა და უსამართლობის ბუნებრივ და ერთადერთ ანტიდოტად აქცევს.

დანაშაულის პრევენციის გაპოლიციურების თანამდევი რისკების დასახვით, წინამდებარე სტატია კარცერული აქტივიზმის წინმსწრები კრიტიკის მცდელობაა. მასთან საფრთხის თვალსაჩინოდ წარმოდგენისთვის, სტატიაში პრობლემის ბაზისად ორი მნიშვნელოვანი საკითხი არის მოყვანილი, ერთი მხრივ, „ჰომოფობიის“ ინდივიდუალიზების, მისი აპოლიტიკურ დამოკიდებულებად ქცევის და მეორე მხრივ, ინდივიდუალიზებულ ჰომოფობიაზე დაფუძნებული სამართლის აქტივიზმის, როგორც წინააღმდეგობის ერთადერთი ფორმის კრიტიკა. სტატიაში ხაზი ესმება იმ ფაქტს, რომ ამგვარ აქტივიზმს, უალტერნატივოდ სახელმწიფოს ზედაპირული, წინასწარ განსაზღვრული დღის წესრიგი ადგენს, რომელსაც ყურადღება ჩაგვრის სტრუქტურებიდან ჩაგვრის აგენტებზე გადააქვს, რაც აუვნებელყოფს რადიკალურ წინააღმდეგობას და შეუძლებელს ხდის სისტემური ტრანსფორმაციისთვის ბრძოლას.

საკვანძო სიტყვები: ჰომოფობია, ქვიარ პოლიტიკა, ქვიარ აქტივიზმი, კარცერული სახელმწიფო, ტრანსფორმაციული მართლმსაჯულება

„რაციონალიზებული“ ჰომოფობია

2013 წლის 17 მაისი, ჰომოფობიასა და ტრანსფობიასთან ბრძოლის საერთაშორისო დღე, როდესაც 50-მდე ლგბტ აქტივისტისა და მათი მხარდამჭერების მშვიდობიანი აქცია 40 000-მდე კონტრდემონსტრანტმა, კლერიკალურმა ჯგუფებმა და მრევლმა დაარბია, საქართველოს ლგბტ ისტორიაში ერთ-ერთ ყველაზე ბრუტალურ მოვლენად რჩება, რომელმაც არა მხოლოდ საზოგადოებაში არსებული ჰომოფობიის მასშტაბი და მისგან მომდინარე საფრთხეები გახადა თვალსაჩინო, არამედ ენმ-ს მმართველობის ნეოლიბერალური იდეოლოგიის დომინაციისა და რეპრესიული მანქანის შედეგად დაგროვილი კოლექტიური წუხილებიც გამოააშკარავა.

მშვიდობიანი აქციის მიმდინარეობისას, მიუხედავად მისი ძალადობრივი და მასობრივი დარბევისა, ადგილზე მობილიზებულმა პოლიციამ აქციის ტერიტორიაზე მხოლოდ 4 პირი დააკავა, რომელთაც ადმინისტრაციული სამართალდარღვევისთვის 100-ლარიანი ჯარიმა დაეკისრათ. მოგვიანებით კი, პოლიციამ მხოლოდ 5 პირის დაკავება შეძლო (ერთის მიმართ საქმის წარმოება მალევე შეწყდა), რომელთაც ბრალი სისხლის სამართლის კოდექსის 161-ე მუხლის საფუძველზე (მშვიდობიან შეკრებაში ხელშეშლა) წარედგინათ. თუმცა, საქმის განხილვა პირველმა და მეორე ინსტანციის სასამართლომ მტკიცებულებების არარსებობის გამო პირთა ბრალეულობის დაუდგენლობითა და მათი უდანაშაულოდ ცნობით დაასრულა.¹

უმთავრესი კრიტიკა, რომელიც აღნიშნულ გადაწყვეტილებას მოჰყვა, ცხადია, შეკრების დარბევისას გამოვლენილი ძალადობისათვის დაუსჯელობას და სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული იგნორირების პოლიტიკას შეეხებოდა, რომელმაც, ერთი მხრივ, დაუშვა ამგვარ დანაშაულთა ჩადენა, ხოლო მეორე მხრივ, არ აღადგინა სამართლიანობა. ასევე, უდავოა, რომ 40 000-იან კონტრდემონსტრანტებში 5 პირის დაკავება, აშკარად დისპროპორციული და ზედაპირულ საპოლიციო ქმედებად შეიძლება შევაფასოთ. თუმცა, ვფიქრობ, რომ აღნიშნულ სცენარში, კითხვა კრიტიკულად არა 5 პირის დაკავების აბსურდულობაზე უნდა დაისვას (რომელიც, ცხადია ლეგიტიმურია), არამედ, ამ 5 ადამიანის შერჩევის შემთხვევითობაზე. სწორედ *შემთხვევითობა* აქცევს მართლმსაჯულების სისტემას უსამართლო სისტემად. რა მოხდებოდა, თუ აღნიშნული 5 პირი დამნაშავედ იქნებოდა ცნობილი და მათ თავისუფლების აღკვეთა შეეფარდებოდათ? შეცვლიდა თუ არა ის სახელმწიფოს მიერვე წარმოებულ ინსტიტუციური ჰომოფობიის ბაზისებს? გვეჩვენებოდა თუ არა სამართლიანობის აღდგენის განცდა, როდესაც გვეცოდინებოდა, რომ აღნიშნული ქმედებების განმახორციელებელი არა კონკრეტული, ჰომოფობად შერაცხული პირები, არამედ თავად სისტემაა, რომელიც აღნიშნულ პირთა ციხეში ცხოვრების პარალელურად, წარმატებით განაგრძობს არსებობას და უთანასწორო სოციო-ეკონომიკური მდგომარეობისა თუ იდენტობებზე დაფუძნებული იერარქიების გამყარებას? შესაბამისად, მეინსტრიმ ლგბტ/ქვიარ აქტივიზმის მოთხოვნა, რომელიც მხოლოდ კონკრეტულ პირთა დასჯაზე ფოკუსირდება, ხოლო ვერ მობილიზდება სტრუქტურული უთანასწორობის, ტრანსფორმაციული პოლიტიკის მოთხოვნაზე, იქნება თუ არა წარმატებული და მოიტანს თუ არა ემანსიპაციასა და საპოლიციო, მჩაგვრელი სტრუქტურის ცვლილებასან მის გაჭუმანურებას?

ცხადია, ზემოაღნიშნული კითხვების მიზანი ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის სისხლის სამართლებრივი პრინციპის უარყოფას არ ემსახურება. თუმცა, იმგვარ სისტემაში, სადაც სახელმწიფო თავად არის ჰეტეროსექსისტული, კლასობრივი და ანტისოციალური აპარატი, რომელიც კვებავს ინდივიდუალურ [ჰომოფობიას] საზოგადოებაში (პერი, 2001; კოგანი, 2003), რამდენად მართებულია აქტივიზმის სტრატეგია *მხოლოდ* ჰეტეროსექსიზმის ინდივიდუალური გამოვლინების პასუხისმგებლად დაეფუძნოს, თავად ამ გამოვლინების მკვებავი სისტემის ხელშეუხებლად და ჩამოუნგრევლად?

ძალადობრივი სისტემის გასაგებად მნიშვნელოვანია მისი მრავალშრიანი ანალიზი მოვახდინოთ, რომელიც სხვადასხვა გადამკვეთ ფაქტორს, სოციო-ეკონომიკურ განმაპირობებლებსა და კულტურულ საფუძვლებს მოიცავს. ეს კი დაგვეხმარება იმის

---

¹იხილეთ: <http://women.ge/news/newsfeed/145/>

გააზრებაში, რომ სახელმწიფოს თავადვე აწყობს გაამარტივოს დანაშაულის აქტი, დასაჯოს კონკრეტული პირები, დანაშაულის ჩადენისთვის პირი დევიანტად, ანტიოციკლოლოგურ სუბიექტად წარმოაჩინოს, საკუთარი ბრალეულობა მასზე გადაიტანოს, ხოლო თავად კვლავ ხელშეუხებლად დარჩეს ისე, რომ პრობლემა კონკრეტული ინდივიდის ჰომოფობიურ განწყობებში დააპროექტოს და, ამავდროულად, წაშალოს მასობრივი წინააღმდეგობის საფუძვლები.

დანაშაულისა და სასჯელის კონცეფციაზე მსჯელობამდე, ვფიქრობ, მნიშვნელოვანია ისეთ პოლიტიკურ ტერმინზე ვისაუბრო, როგორცაა „ჰომოფობია“, რომელიც მალე გახდა დღესდღეობით დომინანტი ნეოლიბერალური პროგრესივიზმის ის ნარატივი, რომელიც ამართლებს კარცერული სახელმწიფოს არსებობას და მის გამძლიერებას.

ჰომოფობიის, როგორც ლგბტ ჯგუფის შესახებ წინასწარგანწყობის აღმწერი ტერმინის გამოგონება თავიდანვე ეფუძნებოდა ინდივიდუალურ დევიაციას. 1960-70-იან წლებში, როდესაც ცნობილმა ფსიქოთერაპევტმა ჯორჯ ვაინბერგმა ტერმინი ჰომოფობიის გამოყენება დაიწყო, მას კლინიკური მდგომარეობის აღსაწერად იყენებდა და ინდივიდუალური „ფობიის“ გამოვლინებად მიიჩნევდა (ვაინბერგი, 1972, ჰერევი, 2004). მიუხედავად იმისა, რომ თავდაპირველად ტერმინი „ჰომოფობიის“ პოლიტიკური შინაარსი არ ჰქონია, მისმა შექმნამ გარდამტეხი როლი ითამაშა მე-20 საუკუნეში გეი და ლესბოსელი ადამიანების უარყოფის, ძალადობისა და მათი უხილაობის გამოცდილებების გაანალიზებაში. ამ ტერმინმა შეცვალა ჰეტეროსექსუალური საზოგადოების ძირითადი ვარაუდი იმგვარად, რომ „პრობლემის“ ლოკალიზება მოახდინა არა ჰომოსექსუალ ადამიანებში, არამედ ჰეტეროსექსუალებში, რომლებიც შეუწყნარებლები არიან გეი, ბისექსუალი და ლესბოსელი ადამიანების მიმართ (ჰერევი, 2004).

მიუხედავად იმისა, რომ „ჰომოფობიის გამოგონება“ (ჰერევი, 2004) არსებითად მნიშვნელოვანი იყო იმ პერიოდის სექსუალობის კვლევებში, აღსანიშნავია, რომ მას თავის დროზევე აკრიტიკებდნენ ფემინისტი ლესბოსელი ფსიქოლოგები. მაგ. კიტზინგერი აღნიშნავდა, რომ ჰომოფობიის კონცეპტი, არსებითად აინდივიდუალურებს დამოკიდებულებას, სახავს რა პრობლემას კონკრეტულ ადამიანში, რომელიც აღნიშნულ წინასწარგანწყობას ფლობს, რითიც კონცეფციას პოლიტიკურ ხასიათს აცლის და მას ინდივიდუალურ პრობლემად წარმოაჩენს, რომელსაც კონკრეტული „ცუდი“ ადამიანი სჩადის (კიტზინგერი, 1996).

კიტზინგერი ასევე პრობლემურად მიიჩნევდა, ჰომოფობიის იმგვარ შინაარსს, რომელიც მის არსს „ირაციონალურ“ შიშს აფუძნებს. მისი განმარტებით, თუ ჩავთვლით, რომ ჰომოფობია ირაციონალური შიშია, მაშინ ის წინააღმდეგობაში მოდის რადიკალურ ლესბოსურ ფემინისტურ თეორიასთან, რადგანაც ის უპირობოდ ადგენს, რომ ჰომოსექსუალობა ჰეტეროსექსუალობას უდრის და მის გამოწვევას არ წარმოადგენს. კიტზინგერი ნაშრომში „საუბრები ჩავგრაზე“, აღნიშნავს: „ჩვენ არ შეგვიძლია ვფიქრობდეთ ლესბოსელობაზე, როგორც ჰეტეროპატრიარქატული სტრუქტურისა და ღირებულებების შემარყვევებზე (როგორც ამას რადიკალი ფემინისტები აკეთებენ) და ამავდროულად, ვაცხადებდეთ, რომ არ არსებობს ჰეტეროსექსუალი კაცის (თუ ქალის) მხრიდან ლესბოსელობის შიშის გონივრული საფუძვლები. ჩვენ აღარ შეგვიძლია დავწეროთ, როგორც ამას ედრიან რიჩი (1979) აკეთებს, რომ „მებრძოლი და პლურალური ლესბოსური/ფემინისტური მოძრაობა პოტენციურად ის

უდიდესი ძალაა, რომელსაც საზოგადოების სრული ტრანსფორმაცია შეუძლია“ (გვ. 226), და ამავდროულად ვაცხადებდეთ, რომ ლესბოსელების მიმართ შიში ირაციონალურია. იმის აღნიშვნით, რომ ლესბოსელების მიმართ შიში უბრალოდ კიდევ ერთი ფობიაა, რომელიც პირს აქვს, [...] ლესბოსელობას აუვნებელყოფს და მას რევოლუციურ პოტენციალს აცლის.“ (კიტზინგერი, 1996).

მართლაც, თუ ჰომოფობიას მხოლოდ ინდივიდის „ბნელი“ აზროვნების პროდუქტად, ანუ ბუნებრივ და აპოლიტიკურ პრობლემად მივიღებთ, რომელიც მის მიმართ იზოლაციასა და პიროვნულ თუ კოლექტიურ დისტანცირებას უპირობოდ ამართლებს, მაშინ ის ხომ არ გამოაცლის ჰომოფობიასთან, როგორც სტრუქტურულ პრობლემასთან ბრძოლას რადიკალურ შინაარსს?

აქვე, მართებულად მივიჩნევ, „ირაციონალური შიშის“ კიტზინგერისეულ კრიტიკაში, ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი შემოვიტანო. მაშინ, როდესაც საქართველოში სახელმწიფო თავად იქცა ჰეტეროსექსისტულ მანქანად, რომელიც საკუთარი პოლიტიკური დივიდენდების და პოლიტიკური გაკოტრებულობის სასოწარკვეთაში თავადვე ქმნის ლგბტ ჯგუფისგან მტრის ხატს, რომელიც ერს მორალურ წარწყმედას უქადის, ცხადია, ჰომოფობიის „ირაციონალობაზე“ დაფუძნება კიდევ უფრო პრობლემურად უნდა მოგვეჩვენოს, თუ გავიაზრებთ იმას, რომ სისტემამ ის სწორედაც, რომ „რაციონალური“ გახადა მისთვის მორალური ლეგიტიმაციის მინიჭების გზით.

კრიტიკული კი ამ შემთხვევაში, ის არის, რომ რაციონალიზებული შიში, რომელიც „ლეგიტიმური მტრის“ მიმართ ძალადობის განხორციელების საფუძველებს ქმნის, მეინსტრიმ ქვიარაქტივიზმის მიერ სახელმწიფოს მხრიდან ისეთ დასჯას მოითხოვს, თითქოს, ის ინდივიდუალური დევიანტობისა და სოციო-კულტურული სქემიდან გარიყული ქმედების პროდუქტი იყოს. შესაბამისად, სისტემას სასჯელს იმ ქმედებისთვის ვთხოვთ, რასაც მან საფუძველი თავადვე შეუქმნა და ლეგიტიმაცია მიანიჭა, არა მხოლოდ ინსტიტუციური ჰომოფობიის, არამედ კეთილდღეობის ბაზისური პრინციპების მოშლის საშუალებით.

შესაბამისად, ჰომოფობიის ტერმინის გამოყენება არა მისი ეპისტემოლოგიური შინაარსით არის პრობლემური, არამედ იმის გამო, რომ ის ჩვენი ბრძოლის არეალს ჩვენგან დამოუკიდებლად განსაზღვრავს (კიტზინგერი, 1998). **ჰომოფობიის შინაარსის ინდივიდუალიზებით სისტემამ ჩვენი ყურადღება ჩაგვრის სტრუქტურებიდან ჩაგვრის აგენტებზე გადაიტანა, რამაც ჩვენი ბრძოლა შეუძლებელი გახადა სისტემური ტრანსფორმაციისთვის.** შესაბამისად, ჰომოფობიისთვის ინდივიდუალური ბრალის და მასზე დაფუძნებული ინდივიდუალური სასჯელის კრიტიკა სახელმწიფოს პოლიციური აპარატისა და კარცერულობის, როგორც დანაშაულის გამანეიტრალებელი ერთადერთი გზის კრიტიკა, დღევანდელობაში უპირობოდ უნდა დავიწყოთ.

კარცერულობა, როგორც ქვიარაქტივიზმის განეიტრალება

კარცერული პოლიტიკის დღეს არსებული პროცესის უკეთ აღწერისთვის კარცერული ფემინიზმის არსს გამოვიყენებ. კარცერული ფემინიზმი (ბერნშტაინი, 2007a) ან/და მმართველობითი ფემინიზმი (ჰალი, 2006) ფემინისტური თეორიისა და პრაქსისის იმგვარ

ვარიაციებს ასახავს, რომელიც ქალთა საკითხების მოგვარებას სამართლებრივ და სადამსჯელო მეთოდებში ხედავს ანუ, რასაც ბერნშტაინი ფემინისტური მიზნების მიღწევისას – კეთილდღეობის სახელმწიფოს კარცერული სახელმწიფოთი ჩანაცვლებას უწოდებს.

აშშ-ში 1970-იანი წლებიდან ბევრი მეინსტრიმული ფემინისტური ორგანიზაცია აქტივიზმის ისეთ ფორმაზე გადავიდა, რომელიც გულისხმობდა სახელმწიფოსთან ისეთ თანამშრომლობას, რომელიც შესაძლებელს გახდიდა, რომ ლეგალისტური და სადამსჯელო მეთოდებით მიეღწია სამართლიანობის აღდგენისათვის. მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ, ფემინისტების ბრძოლამ ძალადობისა და ჩაგვრის ხილვადობისათვის მართლაც მოიტანა შედეგი, რისი დასტურიც საერთაშორისო ორგანიზაციების დღის წესრიგში ქალთა ადამიანის უფლებების გაჩენა და მისთვის კონვენციური შინაარსის შექმნა გახდა (საბედაშვილი, 2015). თუმცა, ადამიანის უფლებათა პარადიგმა, რომელიც სწორედ საერთაშორისო ინსტიტუციების კონვენციების აღსრულების ქვაკუთხედს წარმოადგენდა, ისე ტრანსფორმირდა, რომ მან სახელმწიფოთა მიერ კონკრეტული ჯგუფების მიმართ ისტორიული ჩაგვრის აღმოფხვრა კონკრეტულ კრიტერიუმებს დაუქვემდებარა, სადაც, მაგალითად, ოჯახში ძალადობის აღმოფხვრა იზომება ქალის მიერ მართლმსაჯულებაზე წვდომის, პოლიციის ეფექტური სისხლისსამართლებრივი პასუხის, დანაშაულის სტატისტიკის საზომებით. ამან კი ქალთა ემანსიპაცია, მთლიანად სახელმწიფოს რეპრესიულ ძალაუფლებრივ აპარატსა და სასჯელზე დამოკიდებული გახდა (ბამილერი, 2008).

ამრიგად, ნეოლიბერალური სახელმწიფოს გაძლიერების კვალად, 1990-იანი წლებიდან კარცერულობა დღევანდელი ფემინიზმის დომინანტ ფორმად იქცა, რამაც ხელი შეუწყო გაძლიერებულ პოლიცირებას, დევნასა და სასჯელაღსრულების დაწესებულებების ექსპანსიას, როგორც [ქალთა] მიმართ ძალადობის პირველად გამოსავალს (ლო, 2014). აღნიშნულმა აქტივიზმმა არ გაითვალისწინა, რომ პოლიცია თავად არის ძალადობის მაწარმოებელი, ხოლო ციხე ძალადობის ადგილი. “კარცერული ფემინიზმი უგულებელყოფს იმ გზებს, სადაც რასა, კლასი, გენდერული იდენტობა და იმიგრაციული სტატუსი ზოგიერთ ქალს მეტად მოწყვლადს ტოვებს ძალადობის წინაშე, ხოლო მასობრივი კრიმინალიზაცია, კი ამ ქალებსვე აქცევს სახელმწიფოს მხრიდან ძალადობის რისკის ქვეშ”. (ლო, 2014) პოლიციისა და სასჯელაღსრულების სისტემის ოჯახში ძალადობის გამოსავლად დასახვა როგორც ამართლებს, ასევე ზრდის, პოლიციისა და სასჯელაღსრულების სისტემის ფინანსურ კაპიტალს, რა დროსაც მას ყურადღება გადააქვს იმ პროგრამების რესურსების შეკვეციდან, რომელიც მსხვერპლებს საშუალებას მისცემდა გაქცეოდა დანაშაულს, მათ შორის, თავშესაფრებასა და კეთილდღეობის სხვა სისტემების საშუალებით (ლო, 2014).

ფემინისტური დღის წესრიგის მსგავსად, ქვიარ აქტივიზმიც წარმატებით მოექცა სახელმწიფოს კარცერული აპარატის ძალაუფლებისა და სადამსჯელო ლოგიკის ქვეშ. ამას ხელი შეუწყო, 2009 წელს, აშშ-ის იმდროინდელი პრეზიდენტის ბარაკ ობამას მიერ „მეთიუ შეპარდისა და ჯეიმს ბირდ ჯუნიორის სახელობის სიძულვილით მოტივირებული დანაშაულების პრევენციის კანონის“² ხელმოწერამ, რომელმაც მანამდე არსებული კანონმდებლობის დაცვის საფუძვლები გააფართოვა და მასში მოიაზრა სექსუალური ორიენტაცია და გენდერული იდენტობა, როგორც შეუწყნარებლობის მოტივები. თუმცა,

²იხ: <https://www.justice.gov/crt/matthew-shepard-and-james-byrd-jr-hate-crimes-prevention-act-2009-0>

როგორც ლამბლი აღნიშნავს, კანონი ორიენტირებულია არა პრევენციაზე, არამედ დასჯაზე, რაც სისხლის სამართლებრივი დევნის განხორციელებისათვის დამატებითი რესურსების გამოყოფით განხორციელდა და შესაძლო დამნაშავეთათვის გამკაცრებული სასჯელების დაწესებით წარიმართა (ლამბლი, 2013).

სტოუნვოლის აჯანყებისა და გეი განმათავისუფლებელი მოძრაობის მაგალითის მოყვანით, ამერიკელი სამართლის პროფესორი და ტრანს აქტივისტი დინ სპეიდი მკაცრად აკრიტიკებს დღევანდელ ქვიარ აქტივისტებს, რომელთაც დაივიწყეს, რომ ლგბტ აქტივისტების მთავარი ბრძოლა პოლიციისა და პოლიციური რეპრესიული აპარატის მიმართ წინააღმდეგობაში იშვა, ხოლო დღეს ისინი სახელმწიფოს „კანონისა და წესრიგის“ ნეოლიბერალური აპარატის მხარდამჭერებად იქცნენ, რომელიც მილიონობით დოლარის აკუმულირებას ახდენს პოლიციისა და პროკურატურის რესურსების გასაძლიერებლად (სპეიდი, 2011).

სპეიდი და ვილსი ნაშრომში „წინააღმდეგობა შეზღუდული გეი აქტივიზმისთვის“ გამოყოფენ სიმულვილით მოტივირებული დანაშაულების აქტივიზმის სამ პრობლემურ ასპექტს. მათი თქმით, პირველ რიგში, ანტიჰომოფობიურ პროექტებში ჩართულობით, რომელიც გამორიცხავს ანტირასისტულ, ანტიიმპერიალისტურ და რედისტრიბუციულ პერსპექტივებს, ემანსიპაციის (თუ შეიძლება მას ასე ვუწოდოთ) ბენეფიტებს არსებითად პრივილეგირებულ ჯგუფებს აძლევს. კერძოდ, თეთრკანიანებს, კაცებს, სექსუალურად ნორმატიულ ჰომოსექსუალებს და ზოგადად, იმ ხალხს, ვისაც ფული აქვს. მხოლოდ ჰომოსექსუალურ იდენტობაზე ფოკუსირებით, რასიზმის, სექსიზმის და ეკონომიკური უთანასწორობის უგულვებელყოფით, მეინსტრიმული გეი დღის წესრიგი ირჩევს მცდარ „ნეიტრალურობას“, რომელიც იღებს/ეთანხმება სტატუს კვოს და ითხოვს ინკლუზიას იმის გაუთვალისწინებლად, რომ სუბორდინაციის მიმართ „ნეიტრალურობა“ ან არაოპოზიციურობა, ყოველთვის აძლიერებს არსებულ სოციალურ წესრიგს, როგორც ბუნებრივსა და ნორმალურს (სპეიდი და უილისი, 2000).

ამგვარი აქტივიზმის მეორე პრობლემური ასპექტი, დანაშაულის ინდივიდუალიზებულ ბუნებაშია, რომელიც ჰომოფობიურად მოტივირებულ ქმედებას ინდივიდუალურ წინასწარგანწყობაზე აფუძნებს და ამით უთანასწორობის სისტემურ გაგებას სრულიად აუჩინარებს. შესაბამისად, აქტივიზმის მესიჯი ფოკუსირდება პრობლემის კონკრეტულ ინდივიდებში განსაზღვრაზე. აღნიშნული ფოკუსი ხაზს ავლებს და პატიობს სუბორდინაციის სისტემურ და ინსტიტუციურ გამოვლინებებს, რადგან ის ვერ აღწევს ფიზიკური ძალადობის ხარისხამდე. მესამე პრობლემა კი თავად სამართლის შემზღუდველ ხასიათშია, რომელიც სამართლით დაცულ სუბიექტებს სექსუალობის კონკრეტულ ჩარჩოებში აქცევს და შესაბამისად, არეალს ზღუდავს (სპეიდი და უილისი, 2000).

მართალია, განსხვავებით დასავლეთისგან, სადაც სამართალში ქვიარ სხეულების ინკლუზიის პოლიტიკის წარმოება ლგბტ ჯგუფებისა და პროფესიონალიზებული სათემო ორგანიზაციების აქტიური კამპანიების შედეგად განხორციელდა, საქართველოში სამართლის რეფორმა მთლიანად საერთაშორისო და რეგიონალური ორგანიზაციების მიერ ინიცირებული პროცესის შედეგია. შესაბამისად, ლგბტქი ჯგუფების არა უფლებრივი მდგომარეობის, არამედ სამართლებრივი აღიარების პროცესში მნიშვნელოვანი ცვლილებები, მიუხედავად მათი უკიდურესად მწირი გავლენისა ქვიარ ჯგუფების ყოველდღიურ ყოფაზე, პოზიტიურ ნაბიჯად უნდა შეფასდეს. თუმცა, ცხადია, ქვიარ ჯგუფების უხილაობის,

ქამინგაუთის შიშის, დისკრიმინაციის, ჩაგვრისა და პოლიციური ძალადობის ფონზე (აღდგომელაშვილი, 2016; 2015; ბახტაძე 2017; ჯალაღანია 2016; 2017), ამგვარ ნორმებს, გარდა სამართლის დოქტრინალური მნიშვნელობისა, სხვა ღირებულება ნაკლებად შეიძლება ჰქონდეს. თუნდაც იმ მარტივი მიზეზით, რომ კანონი ისე მიიღეს, არც მისი უპირობო საჭიროება და ჰომოფობიის გამომწვევი მიზეზები შეუსწავლიათ და არც ინდივიდუალური ჰომოფობიური მართლსაწინააღმდეგო ქმედების აღკვეთა დაუგეგმავთ. შესაბამისად, ვფიქრობ, ლეგალიზებულ სექსუალობას თავიდანვე არ ჰყავდა დაცული სუბიექტი, ხოლო სამართლის ამგვარ რეფორმას საფუძველშივე ჰქონდა გამოცლილი მისი მთავარი ფუნქციური ელემენტი - აღსრულება.

არაღსრულებისთვის შექმნილი ნორმა, ცხადია, ვერ გახდებოდა სახელმწიფოში ლგბტქი ჯგუფების სტრუქტურული ჩაგვრის და არც მისი ინდივიდუალური გამოვლინების პრევენციის გარანტი, რადგან პრევენციული პოლიტიკის გააზრება და მისი სტრატეგიული დასახვა, საჭიროებს ჯერ იმის გაცნობიერებას, რომ ამგვარი ჩაგვრა არსებობს და რომ არიან ამ ჩაგვრას დაქვემდებარებული ჯგუფებიც (მეიერი, 2013).

თუმცა, ვამტკიცებ, რომ საერთაშორისო ორგანიზაციებთან ანგარიშვალდებულების პირველ ეტაპზე, ჩაგვრის აღიარება არც ყოფილა ის საზომი, რითიც სახელმწიფოს დემოკრატიულობა შეიძლება შემოწმებულიყო. ვინაიდან, საერთაშორისო ორგანიზაციების, მათ შორის, ევროკავშირისთვის, საქართველო წარმოადგენდა ქვეყანას, სადაც მისგან წინასწარვე გამორჩეულ მსხვერპლებს, ევროკავშირის ჩარევა და დაცვა მხოლოდ „პოლიტიკური აგენტობის და მოქალაქეობის შესაძენად სჭირდება“ (რექსეპი, 2016) და არა ჩაგვრის სისტემის გარდაქმნა. ევროკავშირთან ასოცირების დღის წესრიგის შესრულების გზაზე, სახელმწიფო აცნობიერებდა, რომ მას მოუწევდა სამართლის რეფორმა განეხორციელებინა, თუნდაც ჯერ გაუაზრებელი და გაუანალიზებელი დისკრიმინაციისგან დაცული სუბიექტების უღიარებლად, რადგანაც ამაზე მეტი მისთვის არც მოუთხოვიათ. შესაბამისად, ევროკავშირის მიერ ქვიარ ჯგუფის უფლებების დაცვის მოთხოვნამ, საქართველო იმ ვალდებულებით საპასუხო პროცესში ჩააგდო, როდესაც ის იძულებული ხდება საკუთარი „ევროპელობის კვლავ დადასტურება ქვიარ უფლებების მიღებით“ (რექსეპი, 2016) განახორციელოს.

სამართლის რეფორმის ამგვარი მოდელი ბრძოლის გარემოს თანასწორად ქცევის ილუზიას ქმნის, რითიც ლგბტქი ჯგუფებს საზოგადოებასთან კი არ ათანასწორებს, არამედ უთანასწორო პირობებში თანასწორად აქცევს, ხოლო უთანასწორობის გამომწვევ ძირეულ ბაზისებს ხელშეუხებელს ტოვებს (რადგანაც კანონისმიერი თანასწორობა „აღმდგარია“). სამართლის რეფორმა, აცხადებს სპეიდი, მცდარ შთაბეჭდილებას ქმნის, რომ მანამდე მარგინალიზებული და დაქვემდებარებული ჯგუფები ახლა თანასწორები არიან, სამართლიანობა აღმდგარია და სიცოცხლის დისტრიბუციის ლეგიტიმურობა გამყარებული (სპეიდი, 2011). აღნიშნული მოდელით ასევე წინასწარვე შემოისაზღვრა ლგბტქი სათემო ორგანიზაციებისა და აქტივისტების ბრძოლის არეალიც და ის სახელმწიფოს დღის წესრიგს დაუქვემდებარა, მოაქცია რა ლგბტქი ჯგუფები სამართლის აქტივიზმის-დამსჯელობითობის უალტერნატივობის ჩარჩოში.

„უალტერნატივობის სასოწარკვეთაში“ მყოფი ჯგუფის მიმართ სამართლის აქტივიზმის „ერთადერთობის“ კრიტიკა არსებითად რთული ამოცანაა, რადგან სახელმწიფოში მოშლილი სოციალური სისტემისა და დანაშაულის პრევენციის საბაზისო ელემენტების არარსებობის

პირობებში, მოითხოვო უფრო მეტი ვიდრე, იმის აღსრულებაა, რაც კანონში წერია და რისი განხორციელების პოლიტიკური ვალდებულებაც სახელმწიფომ საერთაშორისო ორგანიზაციების (და არა საკუთარი საზოგადოების) წინაშე აიღო, შეიძლება უსამართლოდ მოგვეჩვენოს. და მაინც, ვფიქრობ, სამართლის აქტივიზმის უალტერნატივობამ მის კრიტიკას ლეგიტიმაციის საფუძველი არ უნდა გამოაცალოს, რადგანაც „ერთადერთობის“ სტატუს კვო და მასთან დამორჩილება უთანასწორობის კვლავწარმოებაში სახელმწიფოს თანამზრახველებად გვაქცევს. შესაბამისად, ვფიქრობ, აქ მნიშვნელოვანი კითხვა უნდა დაისვას: რა ემანსიპატორული ღირებულება აქვს ისეთ დღის წესრიგს, რომელიც აღიარებისკენ უთანასწორობის სუბორდინაციული სისტემის შიგნით მიიღტვის?

ათანასიუს და ბატლერის დიალოგში, მათ საერთო წიგნში „ჩამორთმევა: პერფორმატიულობა პოლიტიკურში“, ათანასიუსი ლიბერალური აღიარების საკითხზე საუბრისას საინტერესო კითხვას სვამს: „როგორ გადავურჩეთ ლიბერალურ აღიარებას, რომელიც თანადროულად სიცოცხლისთვის საშიშიც არის და თან ჩვენი სიცოცხლის დაცვასაც გვპირდება?“ ბატლერის პასუხი კიდევ უფრო საგულისხმოა: „როგორ უნდა გადავრჩეთ მის გარეშე?“ (ბატლერი და ათანასიუსი, 2013). ბატლერი განაგრძობს: „გაიატრი ჩაკრავორტი სპივაკმა ლიბერალიზმზე საუბრისას ერთხელ აღნიშნა, რომ ეს ის არის, რაც „ჩვენ შეუძლებელია, არ გვინდოდეს“ [...] ეს ფორმულირება გულისხმობს, რომ სურვილი თავისთავად ნამალადევია სოციალური და პოლიტიკური კატეგორიების მიერ, რაც ნიშნავს, რომ ამგვარი კატეგორიები არა მხოლოდ სურვილის ობიექტები არიან, არამედ მისი ისტორიული განმაპირობებლებიც. ერთია თქვა, რომ მე შეუძლებელია არ მინდოდეს ლიბერალიზმი იმდენად, რამდენადაც მე ვისურვებდი ის არ მნდომოდა, და შესაბამისად, განიხილო ლიბერალიზმი როგორც ობიექტი, რომლის გარეშეც ვერ ვიმოქმედებ. მეორეა, განაცხადო, რომ ლიბერალიზმის ინსტრუმენტების გარეშე არ შემიძლია ის მინდოდეს, რადგანაც რასაც ჩემს სურვილს ვუწოდებ, ისეა შეკავშირებული ამ კატეგორიებით, რომ მათ გარეშე მე ის სრულიად არ მენდომებოდა [...]. ამრიგად, მიუხედავად იმისა, რომ კანონი თავად აწესრიგებს სამართლის სუბიექტს, რომლის დეკონსტრუქციაც თავადვე შეუძლია, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ჩვენ კანონის გამოყენებაზე უარს ვამბობთ [...]. შესაბამისად, აქ სამართალი არის ის, რაც „ჩვენ შეუძლებელია, არ გვინდოდეს“ (ბატლერი და ათანასიუსი, 2013).

ათანასიუსი ბატლერის პასუხს ეთანხმება, თუმცა აღნიშნავს, რომ ლიბერალური აღიარების პერსპექტივა, როგორც რეზისტენტული სუბიექტის გადარჩენის უსაფრთხო გზა, რომელიც მთლიან და საბოლოო აღიარებას პოლიტიკის დასასრულად ხედავს, ხშირად ძალიან მარტივად ხდება აღნიშვნის საგანი და ვერც იმ კითხვას სვამს, თუ რა არის *აღიარების პირობები*. ათანასიუსი აზრით, ამ კითხვის დასასმელად, ისევ და ისევ, საჭიროა ღიად დავტოვოთ კითხვა იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა გადავურჩეთ ლიბერალურ აღიარებას და იმ რეგულაციურ ძალაუფლებას, რომელიც აღიარებას აუცილებლად მოსდევს თან (ბატლერი და ათანასიუსი 2013).

რეგულაციური ძალაუფლება მართლაც არის ის, რის გაძლიერებასაც ქვიარ ჯგუფების ენჯეოიზებულმა აქტივიზმმა ხელი შეუწყო ან შეუწყობს მაინც. უკვე დღეს, ჰომოფობიური და ტრანსფობიური დანაშაულების მარეგულირებელი ნორმების აღსრულების მოთხოვნით, ლგბტქი ჯგუფების მიერ „მათი მოქალაქეობრივი სტატუსი იმის მიხედვით იზომება, თუ რამდენად ავლენს სახელმწიფო სურვილს ადასრულოს სასჯელი მათი სახელით“ (სპეიდი და უილისი, 2000). სისხლის სამართლის კოდექსში ჰომო/ტრანსფობიურ დანაშაულს

კანონმდებელმა სამართლებრივი შინაარსიც კი სასჯელის დამძიმების ფორმით შესძინა. ეს კიდევ ერთხელ აჩვენებს მის არა პრევენციულ, არამედ სადამსჯელო მიზანს, განსაკუთრებით, თუკი გავითვალისწინებთ, რომ სახელმწიფოს ნორმის მიღებიდან დღემდე ამგვარ დანაშაულებთან და მის გამომწვევ მიზეზებთან საზოგადოებრივი ცნობიერების ამაღლების საშუალებით ბრძოლის არანაირი მცდელობა არ ჰქონია.

გარდა ამისა, სიმულვილით მოტივირებული დანაშაულების კონცეფციის შემოსვლამ საქართველოს ლეგალისტურ პრიზმაში, თავისდაუნებურად ჩაგვრათა იერარქიზაცია გამოიწვია. ყურადღების გამახვილება, მხოლოდ დანაშაულის მძიმე და ბრუტალურ ფორმებზე აქრობს ისეთ ჩაგვრებს, რომელიც ძალადობის ექსპრესიულ, ხილვად ფორმებს სცილდება. შესაბამისად, ის ართულებს არა მხოლოდ ამგვარ უხილავ ფორმათა მიმართ სამართალწარმოებას, არამედ ზოგადად ჩაგვრის მიმართ რეზისტენციასაც. მაშინ, როდესაც დანაშაულის ყველა სხვა ფორმა ნორმალიზებული და ნატურალიზებული გახდა, მოთხოვნა სტრუქტურულ ცვლილებაზე და ჩაგვრათა უხილავ ფორმებთან ბრძოლაზე თავად ჯგუფებშიც გაქრა (მეირი, 2010). აღნიშნულის ცალსახა მაგალითს წარმოადგენს, 2017 წლის 17 მაისს – ჰომოფობიასთან და ტრანსფობიასთან ბრძოლის საერთაშორისო დღეს, ქვიარ აქტივისტების მიერ გაჟღერებული მთავარი მესიჯი: „*ნუ გვკლავთ!*“ რომელიც სწორედ იმ „უალტერნატივო სასოწარკვეთაში“ მყოფი აქტივიზმის ამოძახილია, რომლსაც სჯერა, ან იძულებულია დაიჯეროს, თითქოს ძალადობის აღმოფხვრა ან მისი პრევენცია მხოლოდ პოლიციისა და პოტენციური დამნაშავეები ხელშია. შესაბამისად, „*არ მოგვკლათ!*“, ინდივიდუალურ პოტენციურ დამნაშავეებს მიემართებათ, როგორც ერთადერთ პასუხისმგებელ სუბიექტებს, რითაც სრულიად კარგავს მჩაგვრელ სისტემას, როგორც დანაშაულისათვის შესაბამისი პირობების შექმნასა და ანტისოციალური აპარატის ფორმირებაში უმთავრეს ბრალეულ სუბიექტს.

პოლიციის, როგორც დანაშაულის აღკვეთის უალტერნატივო სუბიექტად ფორმირება გვაიძულებს მართლმსაჯულების სისტემაში სასჯელი გავიგოთ, როგორც ზიანისა და უსამართლობის ბუნებრივ და ერთადერთ ანტიდოტი, რომელსაც შეუძლია სამართლიანობა აღადგინოს და მსხვერპლი „დააკმაყოფილოს“ (ლამბლი, 2013). „ქვიარ აქტივიზმის ინვესტიცია სასჯელის წარმოებაში“, როგორც მას ლამბლი უწოდებს (ლამბლი, 2014), „კონტრიბუციას ახდენს კონკრეტული ტიპის სოციალური, კულტურული და ფინანსური კაპიტალის აკუმულირებისას, რომელიც თანამედროვე ნეოლიბერალურ წესრიგში მისი დასჯის ნაცვლად, ერთის დაცულ სუბიექტად ქცევას უზურნველყოფს“ (ლამბლი, 2013). ციხის კარცერული ლოგიკა კი საფრთხის შეკავებას (კედლებს მიღმა, ციხეებში) ან მოწყვლადი ჯგუფის იზოლაციას უსაფრთხოებად ასაღებს, რაც ამ „უსაფრთხო სივრცის“ ჰომოგენურ ფანტაზიას წარმოადგენს, სადაც, თითქოს, ცუდი არაფერი ხდება (ბრაზელი, 2015b.).

აღნიშნულიდან გამომდინარე, მიმაჩნია, რომ ლგბტქი ჯგუფების მიერ განცდილი ძალადობისა და დისკრიმინაციის კანონში გაცხადების ეფექტურობის რწმენა და რომ ამგვარი აღიარება ხელს შეუწყობს ქვიარ სხეულების კეთილდღეობას და რეალურ თანასწორობას – გადასახედია. სინამდვილეში, ის კიდევ უფრო დიდ შესაძლებლობას აძლევს საზიანო, რეპრესიულ სისტემას, რათა მან საკუთარი თავის სამართლიანობასა და თანასწორობაზე მიგვითითოს, მოწყვლადი ჯგუფების მკვლელობების (მეირი, სპეიდი, 2011), სოციო-ეკონომიკური პირობების გაუარესების, ჯანდაცვის სისტემის

დაურეგულირებელი პოლიტიკის გაგრძელების თანადროულად. მართლაც, როგორც ლამბლი აღნიშნავს, „კრიმინალიზება მხოლოდ იმ მითის საფუძველზე შეიძლება შენარჩუნდეს, რომ სისხლისსამართლებრივი მართლმსაჯულება დასჯის მხოლოდ მათ, ვინც ამას იმსახურებს, და რომ სასჯელადსრულება უსაფრთხოების გარანტიაა, სასამართლო და დაცვის საშუალებები კი - ყველასთვის თანასწორი, და არა კონკრეტული ჯგუფების დისციპლინირების საშუალება“ (ლამბლი, 2013).

აქ, ვფიქრობ, მართებულად შემოდის დასაწყისში განხილული აიდაჰო მოღენების იმგვარი წაკითხვის საკითხი, რომელიც კონტრადემონსტრაციაში მონაწილე პირებს/ჯგუფს ჰომოფობიისთვის კოლექტიური პასუხისმგებლობის აგენტებად განხილვის მართებულობას დააყენებს კითხვის ნიშნის ქვეშ. პასუხისმგებლობის და ბრალის ლიბერალური პარადიგმა ხშირად ოპერირებს იმგვარ მეთოდოლოგიურ და ნორმატიულ ინდივიდუალიზმში, რომელიც ინდივიდუალურ ქმედებას და განზრახვებს სოციალური ფენომენის საფუძველად განიხილავს და კოლექტიურ, ერთიან ან პოლიტიკურ პასუხისმგებლობას გამორიცხავს (ბრაზელი, 2014). აირის მეიორნ იანგი მნიშვნელოვან ნაშრომში „პასუხისმგებლობა სამართლიანობისთვის“, აღნიშნავს, რომ სტრუქტურული ზიანი საჭიროებს პასუხისმგებლობის განსხვავებულ ფორმას – *თანაზიარ ან პოლიტიკურ პასუხისმგებლობას* (იანგი, 2011). თანაზიარი პასუხისმგებლობა უთანასწორობის მაწარმოებელ სოციალურ სტრუქტურებში პირის აქტიურ მონაწილეობას ეფუძნება მისი როლიდან და პოზიციიდან გამომდინარე, რასაც იანგი ზიანთან ჩვენს *სოციალურ კავშირს* უწოდებს. თანაზიარი პასუხისმგებლობა კი არ „ყინავს“ სოციალური პროცესის ჩარჩოს კონკრეტული აქტორებისა და კონკრეტული მომენტების იზოლირებით, არამედ მას მთლიანობაში ხედავს, რა დროსაც აქცენტს ხშირად ნორმალიზებულ, მორალურად ნეიტრალურ და თითქოს ბუნებრივად ქცეულ *სოციალურ განმაპირობებლებზე* აკეთებს (ბრაზელი, 2014).

ამრიგად, თუ დავეთანხმებით იმ არგუმენტს, რომ სწორედ ჩავგრა წარმოადგენს ინდივიდუალური ძალადობისა და უსამართლობის საფუძველს, უფრო აშკარა გახდება, თუ რატომ მიემართება მის აღმოფხვრას *თანაზიარი პასუხისმგებლობის ჩარჩო* და არა ინდივიდუალური ბრალეულობისა. ბრალეულობის იზოლირება, ამტკიცებს ბრაზელი, უსამართლობას მისი ძირეული მიზეზების დაფარვით ახანგრძლივებს. „ბრალი ლოკალიზებული, ინდივიდუალიზებული და პრივატიზებულია კონკრეტულ პირებში, ხოლო თუ მათ ჩამოაცილებენ ძალაუფლებას, ისიც ანგარიშვალდებულების აქტის ჩვენების იშვიათ შემთხვევებში, მათი სოციალური პოზიციები უცვლელი რჩება, ხოლო უსამართლობის განმაპირობებელი ფაქტორები - ხელშეუხებელი.“ (ბრაზელი, 2014).

შესაბამისად, თუ ჩვენ გვინდა სტრუქტურული ტრანსფორმაციის მიღწევა, თუ გვინდა ზიანის შემცირება და კეთილდღეობის გადანაწილება, მონაწილეობითი და ანგარიშვალდებულებული რეზისტენციის შექმნა, ჩვენი სტრატეგიები ძალიან ფრთხილად უნდა შეირჩეს, რათა არ მოვახდინოთ ძალაუფლების ოპერირების გამარტივება (სპეიდი, 2011).

ამ პირობებში, ჩვენთვის მნიშვნელოვანია ძალაუფლებრივი სისტემების კრიტიკული ანალიზი მასობრივი მობილიზების პარალელურად მოვახდინოთ. ასეთ დროს სამართლის რეფორმა ჰომოფობიურ დანაშაულებთან და ინსტიტუციურ ჰეტეროსექსიზმთან, სახელმწიფოს ანტისოციალურ პოლიტიკასთან, ჯანდაცვის დერეგულირების პროცესთან ბრძოლისთვის მნიშვნელოვან იარაღად უნდა გამოვიყენოთ და არა უალტერნატივო,

ერთადერთ მექანიზმად. ის, თუ რას ვითხოვთ, პირდაპირ განსაზღვრავს იმას, თუ რა შეიძლება მივიღოთ. უნდა გვახსოვდეს, რომ ჩვენი მიზანი ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის უარყოფა კი არ არის (რაც არც ამ სტატიის მიზანია), არამედ სისტემური ძალადობის იდენტიფიცირება, რადგან „ინდივიდუალური ძალადობის გამომწვევი სისტემური მიზეზების აღიარება ძალადობის ახსნას წარმოადგენს და არა მის გამართლებას“ (ბრაზელი, 2015b).

გამოყენებული ლიტერატურა:

Aghdgomelashvili, Ekaterine, *From Prejudice to Equality: Attitudes, Knowledge and Information Regarding the LGBT Community and Their Rights*, WISG, Tbilisi, 2016

Bakhtadze, Keti, *Unrecognized violence*, WISG, Tbilisi, 2017

Bernstein, Elizabeth, *Sexual Politics of the “New Abolitionism”*, Brown University and differences: A Journal of Feminist Cultural Studies, Volume 18, Number 3 doi 10.1215/10407391-2007-013, 2007, pp. 128-151

Bernstein, Elizabeth, *Militarized Humanitarianism Meets Carceral Feminism: The Politics of Sex, Rights, and Freedom in Contemporary Antitrafficking Campaigns*, The University of Chicago, Journal of Women in Culture and Society 2010, vol. 36, no. 1, 2010, pp. 45-71

Brazzell, Melanie, *Positions Ourselves Intersectionally: Reading Iris Marion Young on Shared Responsibility for Oppression*, The Buck Stops Where? Responsibility in the Global Economy, UCL Political Theory Conference 2014 May 21, 2014, University College of London, School of Public Policy, Session 1: Responsibility within Structures.

Brazzell, Melanie, *Responsibility for Sexual Violence: Dialogues with I.M. Young & the Community Accountability Movement*, Feminism and (Political) Progress Fifth Oxford Graduate Political Theory Conference, University of Oxford, May 13-14, 2015

Brazzell, Melanie, *What would really make us safe? Transformative Justice Approaches to Harm*, originally published in German as “Was macht uns sicher? Die Polizei jedenfalls nicht –der Transformative-Justice-Ansatz” in Analyse & Kritik 621, Nov. 15, 2016 www.akweb.de/ak_s/ak621/34.htm

Bumiller, Kristin, *In an Abusive State, How neoliberalism appropriated feminist movement against sexual violence*, Duke University Press, Durham and London, 2008

Cogan, C. Jeanine, *The Prevention of Anti-Lesbian/Gay Hate Crimes through Social Change and Empowerment*, Hate and Bias Crime: A Reader, edited by Barbara Perry, Routledge, 2003, pp.465-479

Herek G.M. *Beyond Homophobia: thinking on stigma and prejudice in 21th century*

Jalagania, Lika, *Operational Guideline on the investigation and prevention crimes based on sexual orientation and gender ideintity*, EMC, Tbilisi, 2017

Kitzinger, Celia, *Speaking of oppression: Psychology, Politics and the Language of Power*, in Preventing Heterosexism and Homophobia edited by Esthe r D. Rothblu m Lynn e A. Bond, Sage Publications, 1996, pp.3-20

Lamble, Sarah, *Queer Investments in Punitiveness: Sexual Citizenship, Social Movements and the Expanding Carceral State* in *Queer Necropolitics* edited by JinHaritaworn, AdiKuntsman and Silvia Posocco, Routledge, 2014, pp. 151-172

Lamble, Sarah, *Queer Necropolitics and the Expanding Carceral State: Interrogating Sexual Investments in Punishment*, Law Critique, Springer Science+Business Media Dordrecht 2013

Law, Victoria, *Against Carceral Feminism: Relying on state violence to curb domestic violence only ends up harming the most marginalized women*, 2014, <https://www.jacobinmag.com/2014/10/against-carceral-feminism/>

Meyer, Douge, *Resisting Hate Crime Discourse: Queer and Intersectional Challenges to Neoliberal Hate Crime Laws*, *CritCrim* (2014) 22:113–125, DOI 10.1007/s10612-013-9228-x, Springer Science+Business Media Dordrecht 2013

Meyer, Douge, *Evaluating the Severity of Hate-motivated Violence: Intersectional Differences among LGBT Hate Crime Victims*, *Sociology*, Sage Publication, 2010, 44: 980, DOI: 10.1177/0038038510375737

Perry, Barbara, *In the Name of Hate, Understanding Hate Crimes*, Routledge, 2001

Rao, Rahul, *Global homocapitalism*, *Radical Philosophy Journal*, Nov/Dec 2015, pp. 38–49

Rexhepi, Piro, *From Orientalism to Homonationalism: Queer Politics, Islamophobia, and Europeanisation in Kosovo*, *LGBT Activism and Europeanisation in the Post-Yugoslav Space*, edited by Bojan Bilic, Palgrave Studies in European Political Sociology, 2016, pp. 179–205

Sabedashvili, Tamar “კალთა უფლებების ისტორიული ასპექტები“, Center for Social Sciences (CSS), 2006

Spade D. and Willse C., *Confronting the Limits of Gay Hate Crimes Activism: A Radical Critique*, 21 *CHICANO-LATINO L. REV.* 38 (2000). pp. 38–52

Spade, Dean, *NORMAL LIFE, Administrative Violence, Critical Trans Politics, and the Limits of Law*, South End Press, Brooklyn, NY, 2011

Young, Iris Marion, *Responsibility for Justice*. Oxford, UK: OxfordUniv. Press, 2011. Print.